

משה חיים פלח

בענין הותרה ונאסרה

הרשב"א דנילף מיבום דעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת (ובקושיית תוס' ג' ז) ותי' דכיון דמלוותה בכך ועיקרה בדחייה לא ילפי' מינה לעלמא וז"ל תמיכה לי אמאי לא ניליף מאשת אח גופה דאתי עשה ודחי לאו שיש בו כרת כו' לרבא דקא כייל ואמר דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת ואפי' בחדא איסורא קשיא לי, וי"ל דשאני יבמה דאי אפשר בלאו הכי ועיקר מלוותה בדחייה עכ"ל, ומצואר דאף למסקנא הוי מדין עשה דוחה לא תעשה, אלא דכיון דמלוותה בכך ועיקר מלוותה בדחייה לא ילפי' מינה לעלמא, ולכאורה הוא סותר לדברי הרשב"א דאיסור אשת אח הותר לגמרי בשעת נפילה [ואי נימא דאצא שאל מדאורייתא קאמר, ודברי הרשב"א (מא ה) אינם אלא לרבנן דאצא שאל וכמו דלידד הקובץ הערות (ס"א סק"ז) לכאורה לא קשיא, דברי הרשב"א (ה ה) קאי לצרייתא דעליה דאזלא כאצא שאל, אך כבר תמכו דהא רבי יוחנן גופיה סבר בכתובות (סד ה) דהלכה כאצא שאל, וע"כ כדלידד עוד בקוב"ע שם דשיעט הרשב"א דאצא שאל מדרבנן קאמר, ויעוין בתשו' הרשב"א (ה"א ס"י אף קסב) איני מולא ביבמה כרת בשום ד' כו' ואי משום שנושא משום ממון כמשנה אחרונה דאמרנו מלות חלילה קודמת דסברי לה כאצא שאל אף הם לא אמרו אלא שחלילה קודמת ואצא שאל כאלו פוגע בערוה

בתשובת הגאונים (תשו' הגאונים מתוך הגניזה עמ' 50) איתא בצ"ל ושאלתם דבהחולץ איבעיא להו מתה אשתו מה הוא ביבמתו רב ור' חנינא דאמרי מיתה אשתו מותר ביבמתו שמואל ורב אסי דאמרי מיתה אשתו אסור ביבמתו ולא שנה אימיה ולא שנה אחותה ואתי רב לעממי ושמואל לעממי דאמר יש זיקה וכיון דהוה זיקקה לה ביבמתו בחיי אשתו השתא נמי דמיתה אשתו אסור ביבמתו עכ"ל, והדברים נריכים ביאור עוצה דמה ענין זה לזה, ויעוין משנ"ת צזה לעיל בתרי אנפי.

ונראה לדון לבאר עוד, דהנה שיעט הרשב"א (מא ה) דאף לרב דתחזור להיתירה הראשון היינו להיתירה ולא לזיקקה "ועממא דמלתא משום דכיון דשעת נפילה הותרה לו שוב אי אפשר ליחסר זה משום אשת אח וכדקי"ל החולץ ליבמתו זין הוא וזין אחים אין חייבין לא על חלוטה כרת ולא על נרתה כרת, ומכאי עממא אמר ר' יוחנן צפ"ק דמי איכא מידי דמעיקרא הותרה לו והשתא קאי עלה באיסור אשת אח בכרת והכא נמי כיון דשעת נפילה הותרה שוב אי אפשר למיקם עלה באיסור אשת אח", ותמכו האחרו' דלכאורה מצואר מדברי הרשב"א דהיתרא דאשת אח הוי היתר גמור, ומכ"ע מותרת אף אחר דפקעה מלוותה, וברי צפ"ק (ה ה) הקשה

וקרוב להיות הוולד ממזר קאמר ולא ממזר
ממש עכ"ל.

ונראה לדון לבאר, דהנה צפרק הבא על יצמה
(ג ד) אמר רב הונא כו' רמז ליצמה
שאסורה בחיי בעלה מנין כו' אמר קרא ואיש
אשר יקח את אשת אחיו נדה היא וכי אשת
אחיו נדה היא אלא כנדה מה נדה אף על פי
שיש לה היתר לאחר מכאן צשעת איסורא
צכרת אף אשת אח נמי כו', וצחידושי הרמב"ן
שם תמה וז"ל הא דאמר רב הונא רמז ליצמה
בחיי בעלה מן התורה מנין. קשיא לי הא הכל
היו צכלל איסור אשת אח כשפרט לך הכתוב
אשת אח שאין לה צנים לאחר מיתת בעלה
דשריא ומלוה הא שאר כל הנשים כדקיימן
קיימן, דאי לא תימא הכי אלא איילונית ואשת
אחיו שלא היה צעולמו נימא דשריין אף על גב
דפטרינבו רחמנא מיצום, ותירץ הרמב"ן וז"ל
ואיכא למימר כשפרט לך הכתוב אשת אח שאין
לה צנים לאחר מיתת בעלה דמלוה, גלי שאין
צכלל איסור אלא אשת אח צמקום דליכא ד
יצום דהיינו יש לה צנים בחיי בעלה, אצל אין
לה צנים אפילו בחיי בעלה כיון שאלו עמדה
אללו סופה להתייצב מתחלה לא חל עליה שם
אשת אח כלל עכ"ל, ומצואר צדצרי הרמב"ן
דס"ד דלא נאסר אשת אח אלא צמקום דליכא
ד יצום, אף גרושת אחיו חשיב דיש צה ד
יצום, וז"צ לכאורה אמאי חשיב יש צה ד
יצום, וציאר הרמב"ן "כיון שאלו עמדה אללו
סופה להתייצב מתחילה לא חל עליה שם אשת
אח כלל".

ונראה דס"ל להרמב"ן דגדר איסורי קרובות
אחר גירושין אינו אלא משום דמעיקרא
נאסרה לעולם, וזהו מש"כ הרמב"ן הכא
דצגרושת אחיו שאין לו צנים, כיון דכל זמן
שעמדה תחתיו היה צה ד יצום, הרי אכתי לא
חייל צה איסור אשת אח, ואף דמשעה
שנתגרשה תו לית צה ד יצום, אף אי אפשר
דיחול צה איסור אשת אח תחילה אחר גירושין,
דהרי השתא צבר ליתא לסיבת האיסור, אלא
דהיכא דנאסרה צעודה תחתיו לא פקע
איסורה, אף היכא דמעולם לא נאסרה, א"א
דיחול תחילת האיסור השתא. ויעוין צערוך לגר
(ג ד) דדקדק מדצרי רש"י שם דאף צבת אשתו
אסורה אף אחר גירושי אשתו, אף היינו דוקא
צנולדה צעודה אשתו, אף היכא דנולדה אחר
הגירושין שריא כיון דכשהיתה אשתו לא היתה
צתה וכשהיא צתה אינה אשתו עוד יעו"ש
[ויעוין צאחרו'] וצפשוטו גדר דצדדים ככ"ל,
דהיכא דנולדה צעודה אשתו אסירה לעולם
משום דצבר נאסרה, אף היכא דנולדה אחר
גירושי אשתו, מעולם לא חייל עליה שם צת
אשתו.

וּתִיאָסֶר, דֹּהֲרֵי סִיבַת הַאִיסוּר אֵינָה אֲלֵא מֵחַיִּים, אֲלֵא דִמְתַחִילָה נֶאֱסָרָה לוֹ עוֹלָמִית, אֲךָ אַחַר דְּחִייל צֵב דִּין הֵיטֵר, אִ"א דִּתְחַזֹּר וּתִיאָסֶר.

וּמַעַתָּה יֵשׁ לְדוֹן לְבַחַר דְּצֵרִי הַגְּאוּנִים,
 דְּפִלּוּגְתָא דְרַצ וּשְׂמוּאֵל אִי תְחַזֹּר
 לְהִיתִירָה אוֹ לֹא תֵלִיא צְפִלּוּגְתָתָם אִי יֵשׁ זִיקָה
 אוֹ אִין זִיקָה, דִּישׁ מִקּוּם לְדוֹן דְּלִמ"ד יֵשׁ זִיקָה
 יִסוּד הַדִּין הוּוּ מֵחַמַּת אִישׁוֹת הַמַּת [וּאֲכַמ"ל]
 וְאִ"כ צִמְקוּס יִצוּס חֲשִׁיב דֹּאֲכַתִּי נוֹתֵרָה
 הַאִישׁוֹת קִיַּמַּת אֲף אַחַר מִיתָה, וְאֲכַתִּי אֵיכָא
 סִיבַת לְאִיסוּר אֲשֶׁת אַח אֲף אַחַר מִיתָה, וְלֵהֲכִי
 כֹּל דְּנֶאֱסָרָה הַדֵּר וְחִייל אִיסוּר אֲשֶׁת אַח [וְאֲף
 דְּצִמְקוּס דְּלִיכָא אַחִין אַחֲרִים, מִיד כְּשֶׁנַּעֲשִׂית
 עֵרוּב פִּקְעָה הַזִּיקָה, מ"מ י"ל דְּסָגִי צֵבָא
 דְּצִשְׁעָה דְנַעֲשִׂית עֵרוּב הֵיטֵר זִיקָה לְאוֹסְרָה
 צִאִיסוּר אֲשֶׁת אַחַן מִשְׁא"כ לִמ"ד אִין זִיקָה י"ל
 דְּסִצִּירָא לִיה דְּאִישׁוֹת הַמַּת פִּקְעָה צְמִיתָה,
 וְלֵהֲכִי כֹּל דְּהוֹתֵרָה צִשְׁעַת מִיתָה אִ"א דִּתְחַזֹּר
 וּתִיאָסֶר, דֹּהֲרֵי כִּצֵּר אֲזֵלָא לֵה סִיבַת הַאִיסוּר.

וְכֵן מְדוּקָדָק בְּלִשׁוֹן רִש"י צְמַתְנִיתִין (ב א) דְּגִדֵּר
 אִיסוּרֵי קְרוּבוֹת אַחַר גִּירוּשִׁין וּמִיתָה הֵינּוּ
 מִשׁוּם דְּמַעֲיָקְרָא נֶאֱסָרָה עוֹלָמִית, דְּפִירֵשׁ גְּצִי
 אֲשֶׁת אַחִיו מֵאֲמֹ וּז"ל לְפִי שְׂהִיתָה אֲשֶׁת אַחִיו
 מֵאֲמֹ תַחֲלָה וְאֲסוּרָה לוֹ עוֹלָמִית עַכ"ל וְכֵן
 בְּכ"ד, וּמִשְׁמַע דְּגִדֵּר הַדִּין דְּכִיּוֹן דְּהֵיטֵר אֲשֶׁת
 אַחִיו מֵאֲמֹ תַחֲלָה נֶאֱסָרָה לוֹ עוֹלָמִית [וְהֵא
 דְּצִנּוּלָד אַחַר מִיתָה אֲסוּרָה לוֹ, הֵינּוּ מִשׁוּם
 דְּמַעֲיָקְרָא חִייל הַאִיסוּר צֵב אֲף כִּלְפֵי מִי
 שְׂאֲכַתִּי אֵינּוּ צְעוּלָס].

וּמַעַתָּה יֵשׁ לְדוֹן צְצִיאוֹר דְּצֵרִי הַרֶשֶׁצ"א, דֹּאֲף
 דְּגִדֵּר הֵיטֵר אֲשֶׁת אַח יִסוּדוֹ מִדִּין
 דְּחִיִּיב, אֲךָ כִּצֵּר הוֹכִיחוּ הַאֲחֵרֵי דְע"כ חִייל צִזָּה
 דִּין הוֹתֵרָה, וְכִדְחִזִּינֵן צְמַעוּצֵרֵת לִר"ל (לֵה צ) וְכֵן
 צִקְטֵן הַצָּא עַל הַגְּדוּלָה דְּתַגְדִּלְנוּ (קִיא צ) [וְשִׁיעַת
 הַרֶשֶׁצ"א (קִידוּשִׁין יֵע א) כְּתוּס' (שֵׁס וּצְמִכִּילֵחִין לֵה
 ג, סֵה א) דְּקִטֵּן אֵינּוּ קוּנָה כֹּלֵל מִדְּאוּרִיִּיתָא,
 וּצְפִשׁוּעוֹ לִיכָא נְמִי מְלוֹה וְאֲכַמ"ל] וּמַעַתָּה יֵשׁ
 לוֹמֵר דְּכִיּוֹן דְּחִייל צֵב דִּין הֵיטֵר אַחַר מִיתָה, אֲף
 כְּשֶׁפִּקְעָה הַמְלוֹה לְאַחַר מִכֵּן אִי אֲפִשֵּׁר דִּתְחַזֹּר